

Proactive and Reactive Responses to Currency Smuggling through Sanctions Evasion

Ali Jamshidi Nik PhD Student, Department of Criminal Law and Criminology, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran. Email: ali.jamshidi@gmail.com

Amir Samavati Pirooz * Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran. Email: amir.samavati@kian.ac.ir

Ayatollah Parvizifard Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran. Email: ayat_parvizifard@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Proactive Response,
Reactive Response,
Currency Smuggling
Crime,
Sanctions
Circumvention

Article history:

Received May 1, 2024

Received in revised form

August 17, 2024

Accepted September 14,
2024

Published Online
September 21, 2024

ABSTRACT

The regulation of foreign currency flows plays a critical role in safeguarding a country's economic stability, particularly under conditions of international sanctions. In Iran, despite the enactment of the Law on Combating the Smuggling of Goods and Currency (2013) and its 2016 amendment, significant legal loopholes persist that facilitate currency smuggling under the pretext of sanction circumvention. This article investigates the legal and regulatory gaps surrounding such practices, focusing on ambiguities in defining smuggling activities conducted through unofficial or semi-official financial channels. Through a descriptive-analytical approach, we examine key provisions of Iranian law, highlighting shortcomings in the classification and penalization of complex foreign exchange transactions. The findings indicate that the multi-tiered exchange rate system, alongside inconsistent regulatory oversight, has exacerbated opportunities for arbitrage and illicit transfers. Moreover, the lack of clear distinctions between legitimate sanction circumvention and exploitative smuggling undermines enforcement efforts. The study argues that explicit legal recognition of sanction-related currency transactions and the establishment of transparent oversight mechanisms are essential to minimize abuse. Policy recommendations include legal reform to clarify definitions, enhance institutional coordination, and balance the facilitation of essential foreign trade with robust anti-smuggling measures. Such reforms would strengthen Iran's monetary integrity and resilience against external pressures.

Cite this Article: Jamshidi Nik, A. , Samavati Piroz, A. and Parvizi Fard, A. (2024). Proactive response and reaction to the crime of currency smuggling by circumventing sanctions. *World Politics*, 13(2), 255-275.
doi: 10.22124/wp.2025.29914.3485

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.29914.3485

1. Introduction

The inflow and outflow of foreign currency in Iran is subject to stringent legal regulations, the violation of which triggers legal sanctions. In recent years, Iran's entanglement with international sanctions has significantly complicated both governmental and individual transactions involving foreign currencies. This has led to the emergence of strategies for sanctions evasion—mechanisms enabling cross-border financial flows outside formal international banking systems, such as SWIFT. Such methods, often unrecorded in domestic banking systems, have created loopholes exploited for currency smuggling. The key research questions addressed in this study are: whether legal pathways can be established for controlled sanctions evasion to prevent organized currency smuggling, and whether such actions should be limited to authorized entities. Recognizing that Iran does not acknowledge the legitimacy of imposed sanctions, yet is bound by their real-world implications, this study emphasizes the necessity of formalizing legal monetary gateways to preclude abuse under the guise of sanctions evasion..

2. Theoretical Framework

To currency smuggling through sanctions circumvention. It examines the existing legislative landscape, particularly the Law on Combating the Smuggling of Goods and Currency (2013) and its 2017 amendment, which define and criminalize unauthorized currency transactions. Drawing upon economic theories of exchange rate management and international financial controls, the study assesses how differential exchange rates and the misalignment of nominal and real currency values incentivize smuggling. The framework integrates comparative insights from sanctioned economies where governments tacitly permit legal breaches for economic relief. It emphasizes that Iranian legislation, which frequently equates currency and goods smuggling, inadequately addresses the specific dynamics of currency-related offenses arising from sanctions evasion. Thus, an explicit legal criminalization and refined categorization of such acts are advocated to bridge legislative gaps and curtail systemic exploitation, particularly in import/export cover-ups and misuse of state-subsidized exchange rates.

3. Methodology

This research employs a qualitative, descriptive-analytical approach grounded in library-based document analysis of Iranian legislation and economic literature..

4. Results & Discussion

The study reveals that current Iranian legal provisions insufficiently regulate the intersection of sanctions evasion and currency smuggling. Although the 2013 and 2017 laws define currency smuggling broadly, they fail to explicitly criminalize transactions involving circumvention of international sanctions. The lack of clarity concerning authorized entities and permissible transactions fuels market

ambiguities. For example, state provision of subsidized currency to traders for essential imports often facilitates black-market resale of foreign currency, exacerbating economic instability. Furthermore, dual and multiple exchange rate regimes, especially since 2012, have incentivized arbitrage and illicit currency movements. Legislative conflation of currency and goods smuggling dilutes the targeted regulatory response needed for monetary offenses. Importantly, gaps persist regarding penalties for non-border, domestic currency smuggling, as legal provisions disproportionately focus on cross-border flows. The absence of clear criteria for penalizing unauthorized, informal domestic currency dealings complicates enforcement. Comparative evidence suggests that under sanctions, states sometimes tolerate minor breaches for economic survival, but without proper regulation, this tolerance encourages widespread abuses. The findings underscore the necessity of recognizing the adverse economic impact of currency smuggling through sanctions evasion—distortions in trade balance, capital flight, and undermining of monetary policy. A more nuanced and dedicated legislative framework addressing both organized and ad-hoc violations is essential to stabilize Iran's currency regime and protect macroeconomic integrity.

5. Conclusions & Suggestions

The research concludes that currency smuggling under the pretext of sanctions evasion constitutes a significant legal and economic anomaly insufficiently addressed in current Iranian legislation. Although broad legal definitions and penalties exist under the Law on Combating the Smuggling of Goods and Currency, ambiguities—particularly in Article 7—render enforcement challenging. Key uncertainties include the legality of private currency trades outside authorized exchange offices and banks, and inconsistent articulation of supplementary and deterrent punishments. These legislative inconsistencies risk overcriminalizing minor, legitimate currency dealings while failing to deter organized smuggling networks exploiting sanctions-induced loopholes. The study recommends clear demarcation of permissible and impermissible transactions, explicit recognition of sanctions-related smuggling modalities, and proportional penal measures tailored to transaction scale and intent. Furthermore, policymakers must balance enforcement stringency with economic realities of sanctioned environments, where access to international financial systems is limited. Strengthening formal monetary gateways, enhancing transparency in subsidized currency allocations, and integrating monetary policy considerations into anti-smuggling legislation are critical steps forward. Ultimately, an adaptive, context-sensitive legal framework—grounded in empirical evidence and international best practices—would better mitigate the economic harms of currency smuggling while safeguarding legitimate economic activity. The study also calls for continual legislative revision to reflect evolving sanction landscapes and financial practices, ensuring legal robustness and practical enforceability.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۲۳

شاپا الکترونیکی: ۴۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

پاسخ دهی کنشی و واکنشی به جرم قاچاق ارز از طریق دور زدن تحریم ها

علی جمشیدی نیک دانشجوی دوره دکتری، گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران. رایانامه: ali.jamshidi@gmail.com

امیر سماواتی پیروز* نویسنده مسئول، استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران. رایانامه: amir.samavati@kian.ac.ir

آیت اله پرویزی فرد استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران. رایانامه: ayat_parvizifard@yahoo.com

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	کنترل جریان ورودی و خروجی ارز خارجی نقشی اساسی در حفظ ثبات اقتصادی کشورها ایفا می کند، به ویژه در شرایط تحریم های بین المللی. در ایران، با وجود تصویب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحیه ۱۳۹۴، همچنان خلأهای قانونی قابل توجهی وجود دارد که امکان قاچاق ارز تحت عنوان دور زدن تحریم ها را فراهم می کند. این مقاله به بررسی کاستی های حقوقی و مقرراتی پیرامون این پدیده می پردازد و تمرکز آن بر ابهامات موجود در تعریف فعالیت های قاچاق از طریق مجاری مالی غیررسمی یا نیمه رسمی است. با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، مواد کلیدی قوانین ایران بررسی شده و نارسایی ها در طبقه بندی و جرم انگاری معاملات پیچیده ارزی مشخص شده است. نتایج نشان می دهد که وجود نظام چندرنخی ارز و نظارت نامنسجم نهادهای مختلف، فرصت هایی برای سوداگری و انتقالات غیرقانونی ایجاد کرده است. علاوه بر این، فقدان تمایز روشن بین دور زدن مشروع تحریم ها و قاچاق سوءاستفاده گرانه، اجرای مؤثر قانون را تضعیف می کند. مقاله بر ضرورت شناسایی صریح معاملات ارزی مرتبط با تحریم و ایجاد سازوکارهای شفاف نظارتی تأکید دارد. پیشنهادی سیاستی شامل اصلاح قوانین برای شفاف سازی تعاریف، تقویت هماهنگی نهادی و ایجاد تعادل میان تسهیل تجارت ضروری خارجی و مقابله جدی با قاچاق ارز است. این اصلاحات می تواند به تقویت یکپارچگی پولی ایران و افزایش تاب آوری اقتصادی کشور در برابر فشارهای خارجی منجر شود.
کلیدواژه ها: پاسخ دهی کنشی، پاسخ دهی واکنشی، جرم قاچاق ارز، دور زدن تحریم ها	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۱۲ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۵/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۶/۲۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۶/۳۱	

استناد به این مقاله: جمشیدی نیک، علی و سماواتی پیروز، امیر و پرویزی فرد، آیت اله. (۱۴۰۳). پاسخ دهی کنشی و واکنشی به جرم قاچاق ارز از طریق دور زدن تحریم ها. سیاست جهانی، ۱۳(۲)، ۲۵۵-۲۷۵. doi: 10.22124/wp.2025.29914.3485.۲۷۵-۲۵۵

© نویسنده (گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

وارد یا خارج کردن ارز از کشور دارای قواعد خاصی است که عدول از آن قواعد موجب برخورد قانون با شخص عدول کننده خواهد بود. مهم‌ترین مسئله‌ای که در اینجا وجود دارد، چگونگی خارج یا وارد کردن ارز بوده و اینکه این امر توسط چه شخص یا مقامی انجام می‌گیرد چرا که جابه جایی ارز از مرز محدودیت‌های خاص خود را دارد. با توجه به این موضوع باید اذعان نماییم در سال‌های اخیر که کشور ما درگیر تحریم‌ها بوده، ورود و خروج ارز چه برای اشخاص و چه برای دولت بسیار دشوار بوده است؛ لذا همین امر موجب ظهور تفکری با عنوان دور زدن تحریم‌ها یا همان جابه جایی ارز مورد نیاز کشور در زمان تحریم‌ها بدون ایجاد حساسیت‌های قانون مدارانه در جامعه بین المللی، گشته که طبق آن ورود و خروج ارز خارج از قواعد بانکی بین المللی و خارج از مسیرهای مالی قانونی بین المللی انجام می‌گیرد و در برخی موارد این موضوع به دلیل اتصال سیستم بانکی کشور با سیستم جهانی بانکداری در سیستم بانکی داخلی نیز ثبت نمی‌گردد این موضوع به اشخاص اجازه می‌دهد تا قواعد قانونی موجود در زمینه قاچاق ارز را نیز زیر پا بگذارند. در این بین سؤال اصلی ما این است که آیا راهکاری برای خروج و ورود ارز از طریق دور زدن تحریم‌ها وجود دارد که از انجام جرائم سازمان یافته در خلال همین موضوع جلوگیری نماید؟ و آیا چنین عملی به دست ارگان خاصی انجام می‌گیرد یا اشخاص مختلف می‌توانند با تصمیم شخصی این امر را انجام دهند؟ اگر چنین باشد آیا تدابیری که برای مبارزه با قاچاق ارز از سوی قانون گذار اتخاذ شده می‌تواند راهگشای این مسئله باشد یا خیر؟ در برابر پاسخ به این سؤالات و ابهامات می‌توان گفت، بایستی درگاههای پولی و اعتباری قانونی را به رسمیت بشناسیم تا دیگر افراد نتوانند از بحث تحریم‌ها و دور زدن آن سو استفاده کنند. ذکر این نکته که درست است ما تحریم‌ها را به رسمیت نمی‌شناسیم و اصلاً قبول نداریم و حتی باره محکوم کرده‌ایم اما از این واقعیت که همه روزه علیه کشور ما در جامعه بین المللی اعمال می‌گردد و وجود دارد نمی‌توان چشم پوشی نمود لذا بنظر می‌رسد پذیرش این واقعیت ملازمه‌ای با قبول آن ندارد. بنابراین قاچاق ارزی که از طریق دور زدن تحریم‌ها در حال حاضر اتفاق می‌افتد، صدمات و لطماتی را به ارزش‌های بنیادین نظام و اقتصاد کلان کشور وارد ساخته که ما در پی شناسایی این خلاء ها و همچنین ورود سیاست تقنینی کیفری جهت جرم انگاری مستقل آن در زمان وضع و تصویب قوانین می‌باشیم. چنانکه پیش‌تر «قانونگذار در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ و اصلاح آن در سال ۱۳۹۶، در بند (خ) از ماده (۲) قانون موصوف: «هر گونه وارد خارج کردن، فروش یا حواله ارز بدون رعایت ضوابط تعیینی توسط دولت یا

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واردات اقلام ضروری به تاجران ارز با نرخ دولتی پرداخت می‌کند، همین امر باعث می‌شود تا در پوشش واردات کالا، پولشویی و قاچاق ارز نیز انجام بگیرد. اما به هر حال برخی قواعد در اسناد بالادستی همچون برنامه توسعه در راستای حفظ نظام ارزی در نظر گرفته شده است که به نظر برای جلوگیری از سوءاستفاده از ارز با نرخ دولتی از طریق دور زدن تحریم‌ها مفید باشند. طبق بند «ج» ماده ۸۱ قانون برنامه پنجم توسعه نظام ارزی کشور «شناور مدیریت شده است و نرخ ارز با توجه به حفظ دامنه رقابت پذیری در تجارت خارجی و با ملاحظه تورم داخلی و جهانی و همچنین شرایط اقتصاد کلان از جمله تعیین حد مطلوبی از ذخایر خارجی تعیین خواهد شد». ادبیات نظری گسترده و مطالعات تجربی گوناگون مهمترین عوامل تاثیرگذار بر نرخ ارز تعادلی را مشخص می‌کنند تغییرات نرخ ارز رسمی و بازار در اقتصاد ایران نشان می‌دهد که نوسانات نرخ ارز به عوامل تاثیرگذار بر نرخ ارز تعادلی بی توجه است. بنابراین، جهش نرخ ارز در دوره تشدید تحریم‌های سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ به تعدیل شدن ارز در ایران متناسب با عوامل تاثیرگذار بر آن نیز مرتبط است و آن را نمی‌توان تنها به تحریم مرتبط دانست. از مهر ماه سال ۱۳۹۱: چند نرخ شل شدن بازار ارز و امنیتی شدن بازار ارز (نرخ ارز مرجع، نرخ ارز مبادله‌ای، و نرخ ارز بازار آزاد و...) آنچه نرخ ارز را به عنوان خروجی نظام ارزی مهم ساخته است، اهمیت بالای آن بر تقاضای واردات و امکان مدیریت این تقاضا با مدیریت نرخ ارز است. لذا، دلایل تغییرات نرخ ارز در اقتصاد ایران با ویژگی‌های موصوف می‌تواند گامی بلند در سیاست‌گذاری در بخش واردات باشد.

۱. پاسخ‌دهی در قوانین کیفری بازدارنده

قاچاق ارز به وسیله ایجاد فریب در پرتو تحریم‌ها یک جرم حرفه‌ای یا یک قاچاق حرفه‌ای است که قطعاً مجرمان عادی نمی‌توانند چنین اعمالی را انجام دهند چرا که با کمی تأمل می‌توان دریافت که برای چنین قاچاقی قطعاً می‌بایست رابطه‌هایی تعریف شده میان مافیای قدرت و قاچاق‌کننده وجود داشته باشد. در چنین حالتی چه اعمال بازدارنده‌ای یا بهتر بگوییم چه قوانین کیفری بازدارنده‌ای می‌تواند چنین جرم حرفه‌ای و پیچیده‌ای را خنثی کرده یا کاهش دهد؟ هرچند برای فهم این موضوع ابتدا باید قوانین کیفری بازدارنده در مورد قاچاق ارز بررسی شوند. به موجب بند (ش) ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، قاچاقچی حرفه‌ای شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود و ارزش کالا یا ارز قاچاق در هر مرتبه بیش از ده میلیون ریال باشد. (Naghdī & Goli, 2015) این بند در اجرای طرح اصلاح موادی از قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز که در سال ۱۳۹۴ به تصویب رسید، اصلاح شده است. در متن سابق قاچاقچی حرفه‌ای چنین تعریف شده بود: قاچاقچی حرفه‌ای شخصی است که بیش از سه بار

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۳. پاسخ‌دهی کنشی به جرم قاچاق ارز با استفاده از محدودیت تحریم

پاسخ‌دهی به جرائم اقتصادی مقداری با دیگر جرائم تفاوت دارد چرا که برعکس دیگر جرائم که ممکن است حق یک چند نفر را از بین ببرد، جرائم اقتصادی می‌تواند حق میلیون‌ها انسان را از بین ببرد یا آسیب مستقیم و غیرمستقیم وارد کند. در چنین حالتی سطح پاسخ‌دهی قطعاً متفاوت خواهد بود. اما بررسی چنین سطحی نیاز به بررسی عملکرد قانون‌گذار در تعیین نحوه اعمال مجازات‌ها دارد.

۳-۱. اقدامات قانون‌مدارانه در پاسخ کنشی به سوءاستفاده از محدودیت تحریم

ارزیابی اقدامات قانون‌مدارانه در برخورد با قاچاق ارز نیاز به فهم کنش‌های قانونی دارد که قانون‌گذار انتخاب می‌کند. اقدامات کنشی در این باره پیچیده‌تر می‌شود وقتی صحبت از چگونگی قاچاق ارز می‌شود. قانون‌گذار در برخورد با قاچاق ارز سخت‌گیری‌های لازم را در زمینه پاسخ‌های کنشی به خرج داده است. اولین مسئله در این زمینه نحوه برخورد قانون‌گذار پس از احراز جرم است. نهادهای ارفاقی متعددی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ اعم از معافیت از کیفر، تعویق صدور حکم، تعلیق اجرای مجازات، تخفیف، آزادی مشروط، نظام نیمه آزادی و... پیش‌بینی شده است. با وجود این، قانون‌گذار در مواجهه با جرائم مربوط به قاچاق کالا و ارز جهت‌گیری متفاوتی را اتخاذ کرده و محدودیت‌هایی در زمینه بهره‌مندی محکومین از این نهادهای ارفاقی وضع کرده است. (Bahremand, 2017) در همین چارچوب در ماده ۷۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ در مقابله با این جرائم، اعمال مهم‌ترین و رایج‌ترین نهادهای ارفاقی یعنی تعلیق اجرا و تخفیف مجازات را ممنوع اعلام کرده است. این سخت‌گیری در خصوص جزای نقدی چندان توجیه‌پذیر نیست. (Bahremand, 2017) دیگر مسئله این است که نهادهای مهم قانونی جهت فردی‌سازی کیفر و متناسب کردن آن با جرم، تخفیف قضایی مجازات ضمن صدور رأی است که به موجب ماده ۳۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ پیش‌بینی شده است. قانون‌گذار این نهاد ارفاقی را در ماده ۷۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ در بعضی موارد ممنوع اعلام کرده است. این مسئله در راستای سیاست‌های سخت‌گیرانه قانون‌گذار پیش‌بینی شده است اما عملاً این ممنوعیت مانع از تخفیف نشده است؛ زیرا در رویه قضایی و قوانین موجود سه موضوع باعث شده است تا میزان جزای نقدی تا حد فراوانی کاهش پیدا کند. (Bahremand, 2017) موضوع دوم اینکه به موجب ماده ۴۴۲ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۴، برخی از اشخاصی که در مرحله بدوی محکوم می‌شوند با سلب حق تجدیدنظرخواهی از خود، از تخفیفی به میزان ۲۵ درصد از میزان جزای نقدی

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فردی سازی کیفر و تناسب کیفر با جرم و مجرم بوده و اقتضائات دادرسی عادلانه و منصفانه را محقق نخواهد کرد. برای برون رفت از این محدودیت غیراصولی می توان به دو ظرفیت قانونی تعدیل و متناسب سازی کیفر شامل معافیت از کیفر ماده ۳۹ قانون مجازات اسلامی و تعویق صدور حکم (ماده ۴۰ قانون مجازات اسلامی) در این جرائم متوسل شد. معافیت از کیفر در جرائم تعزیری درجه هفت و هشت و تعویق صدور حکم در جرائم تعزیری درجه شش، هفت و هشت قابل اعمال است؛ بر اساس رأی وحدت رویه شماره ۷۵۹ مورخ ۲۰/۴/۱۳۹۶ دیوان عالی کشور، جرائم و تخلفاتی از قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز که برای آنها صرفاً جزای نقدی پیش بینی شده است، به دلیل اینکه جزای نقدی نسبی هستند درجه هفت محسوب و می تواند موضوع مواد ۳۹ و ۴۰ پیش گفته قرار بگیرد (Nazarieh, Mashvarati, 2014). از دیگر نهادهای ارفاقی که قانون گذار آن را در جرائم قاچاق ارز ممنوع کرده، تعلیق اجرای مجازات است. ماده ۷۱ ق.م.ب.ق.ک.و. ۱۳۹۲، جزای نقدی مقرر در این قانون، حبس و شلاق در جرائم قاچاق کالای ممنوع، سازمان یافته و حرفه ای موضوع این قانون را غیرقابل تعلیق دانسته است. در این خصوص دو پرسش راجع به دو استثنای این ماده در مراجع رسیدگی کننده به این جرائم مطرح و موجب برداشت های متفاوت شده است.

اول اینکه ماده ۷۱ قانون اخیر، مجازات های مذکور را به نحو اطلاق غیرقابل تعلیق اعلام کرده است؛ از سوی دیگر ماده ۴۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در مقام بیان جرائمی که مجازات آنها قابل تعلیق نیست، در بند ج، جرائم اقتصادی با موضوع بیش از یکصد میلیون ریال را برشمرده است. پرسش اینکه با توجه به ماده ۵۷ ق.م.ب.ق.ک.و. ۱۳۹۲ که صراحتاً قاچاق کالا و ارز را از جرائم اقتصادی دانسته است، آیا می توان در این جرائم که ارزش ریالی موضوع آن یکصد میلیون ریال یا کمتر باشد، اجرای مجازات را تعلیق کرد؟ یا باید ماده ۷۱ پیش گفته را مطلق و منصرف از ماده ۴۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ دانست و تعلیق اجرای مجازات را در این موارد غیرممکن دانست؟ در این باره دو دیدگاه مطرح است. خاستگاه دیدگاه اول، رویه قضایی و سیاست های سخت گیرانه قانون گذار است؛ در محاکم رسیدگی کننده با استناد به خاص بودن حکم ماده ۷۱ ق.م.ب.ق.ک.و. ۱۳۹۲ (صرفاً در خصوص جرائم قاچاق کالا و ارز) و عام بودن بند ج ماده ۴۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ (کلیه جرائم اقتصادی)، خاص لاحق را معتبر می دانند؛ همچنین قائل به اطلاق ماده ۷۱ ق.م.ب.ق.ک.و. ۱۳۹۲ بوده و استثنای مذکور در بند ج ماده ۴۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ را از دایره این اطلاق خارج نمی دانند. علاوه بر این، تعلیق مجازات را به ویژه در قاچاق سازمان یافته و حرفه ای منافی با رویکردهای قانون گذار در

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱۳۹۲ برای جرائم سازمان‌یافته و حرفه‌ای پیش‌بینی شده که مشمول عموماً آزادی مشروط قرار می‌گیرد. کیفر اصلی سایر جرائم مذکور در این قانون، جزای نقدی است که با توجه به زیاد بودن مبلغ جزای نقدی و عموماً ناتوانی محکومین از پرداخت آن، و سخت‌گیری در پذیرش ادعای اعسار، آنان در بسیاری موارد منتهی به حبس تبدیلی می‌شود. نکته مهم اینکه در اعمال آزادی مشروط در حبس بدل از جزای نقدی، رویه قضایی حبس تبدیلی این مجرمین به رغم استحقاق بیشتر نسبت به مجرمین حرفه‌ای و مرتکبین جرائم سازمان‌یافته، مشمول حکم آزادی مشروط نمی‌شود؛ این مسئله، با لحاظ سقف حبس تبدیلی که در ماده ۶۰ ق.م.ب.ق.ک.و. ۱۳۹۲ پانزده سال دانسته شده، به سختی قابل پذیرش است (Hemati, 2006). اعمال است که فردی «محکوم به حبس شده باشد و حبس بدل از جزای نقدی محکومیت به حبس» نیست بلکه در حقیقت محکومیت به جزای نقدی است.

برای حل این مسئله باید به سؤالی دیگر پاسخ داده شود و آن اینکه آیا تبدیل جزای نقدی به حبس، صرفاً مربوط به اجرای حکم است و ماهیت قضایی ندارد یا اینکه امری قضایی است که اظهار نظر در خصوص آن توسط مقام قضایی صورت می‌گیرد و به عنوان رأی قضایی و در قالب دادنامه، صادر می‌شود و یک «محکومیت» به حساب می‌آید؟ بی‌شک چنانچه قائل به نظر دوم باشیم، می‌توان حبس تبدیلی را نیز مشمول آزادی مشروط دانست. در توجیه دیدگاه دوم، می‌توان به نکات ذیل اشاره کرد:

اول اینکه قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ۱۳۷۷ و اصلاحات آن به موجب قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ۱۳۹۴ نسخ صریح شده و ماده ۲۲ قانون اخیر صراحتاً محکومیت به پرداخت جزای نقدی را از شمول آن خارج دانسته است. در واقع ماده ۵۲۹ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ جایگزین ماده ۱ قانون ۱۳۷۷ شده است. بند ب ماده ۵۲۹ این قانون از عبارت تبدیل مجازات استفاده کرده است نه اعمال مجازات؛ تبدیل مجازات امری قضایی است و طی صدور حکم صورت می‌گیرد؛ ولی اجرای حکم نیاز به صدور حکم مجدد ندارد؛ بنابراین ماده اخیر، این امر را ماهیتاً امری قضایی و در صلاحیت مقام قضایی دانسته است. اینکه ماده ۶۰ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ تصمیم‌گیری در خصوص تبدیل به حبس را از صلاحیت شعب سازمان تعزیرات حکومتی خارج دانسته و در صلاحیت مراجع قضایی، قاضی دارای پایه پنج، قرار داده است، بی‌شک مبنای این ماده ماهیت قضایی تبدیل جزای نقدی به حبس است (Ebrahimi & Danesh, 2019). سوم اینکه در رویه قضایی تصمیم‌گیری در خصوص تبدیل جزای نقدی به حبس، در قالب دادنامه و با رعایت تشریفات دادرسی مربوط به صدور حکم قضایی انجام می‌شود. پس از صدور این دادنامه مفاد آن مطابق قواعد دادرسی مربوط به کیفر حبس، اجرا می‌شود.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نیز قرار گرفته است، چنانکه مقام معظم رهبری در اولین سفر خود به استان هرمزگان قاجاق را یک مسأله امنیتی نیز تلقی کردند و از مسئولین دست‌اندرکار خواستار برخورد جدی با این پدیده خطرناک شدند (Validi, 2010). بدیهی است که پرداختن به این معضل بزرگ بدون مطالعات و تحقیقات عمیق و همه‌جانبه ما را به راهکارهای سازنده و مؤثر سوق نخواهد داد. زیرا هر یک از ابعاد اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و قضائی و فرهنگی این مسأله ویژگی‌ها و خصوصیات مستقل و پیوسته دارند و تأثیر متقابل آن‌ها با یکدیگر و تعامل گونه پیامدهای ناگواری در جامعه به بار می‌آورد.

مبارزه فیزیکی دستگاه قضائی در برخورد با مجرمین و قاچاقچیان کالا از طریق اجرا و استفاده از قوانین ناکارآمد و بعضاً خلأ قانونی در این راه به نوبه خود عدم کارآئی مقابله قضائی با پدیده قاچاق را به حداقل رسانده است و بخوبی نشان می‌دهد که قوانین و مقرراتی که در این نوشتار مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت، ساز و کار مناسبی برای پدیده نگران‌کننده قاچاق کالا و ارز نیست و تأثیر چندانی در کاهش روند افزایش آمار جرائم قاچاق کالا به همراه نداشته است. بنابراین روزآمد کردن این قوانین و مقررات از طریق اتخاذ سیاست کیفری منطقی و هدفمند به عنوان بعدی از ابعاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز امری ضروری و حیاتی به نظر می‌رسد و به عنوان یکی از برنامه‌های راهبردی می‌تواند مطرح گردد. نگارنده امیدوار است که با تحلیل ابعاد مختلف این مسأله در این نوشتار توانسته باشد که چالش‌های موجود بر سر راه سیاست‌گذاری جنائی تقنینی را برای مبارزه قاطع، سریع و بدون تبعیض با معضل قاچاق کالا و ارز بخوبی تبیین نموده باشد و این نوشتار ناچیز راه‌گشای پژوهشگران و مسئولین و تصمیم‌گیرندگان برای اتخاذ سیاست‌گذاری تقنینی جنائی بر اساس یافته‌های علمی و دستاوردهای جرم‌شناسی کاربردی در تولید اطلاعات و دانش مورد نیاز این سیاست قانون‌گذاری را بدنال داشته باشد (Validi, 2010).

۴. پاسخ‌دهی واکنشی به جرم قاچاق ارز توسط تاجران تحریم

۴-۱. شناخت تاجران تحریم

شناخت تاجران تحریم یکی از اساسی‌ترین مسائلی است که ما در این پژوهش نیاز داریم. بدین نحو که چه اشخاص یا گروه‌هایی عمدتاً از وجود تحریم سود برده و در خلال تحریم‌ها بیشترین تجارت را برای دور زدن تحریم‌ها دارند. امروزه فراهم نمودن ابزارهایی جهت شناسایی و معرفی بازرگانان از لوازم اصلی تسهیل تجارت (Rooznama Rasmi, 2011). یکی از مهمترین این ابزارها، رتبه‌بندی بازرگانان باشد. البته رتبه‌بندی اعتباری در حوزه‌های مختلفی چون بورس، بیمه، بانک و سایر حوزه‌های مرتبط با

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

آن‌ها سردهسته باشد (Goldouzian, 2014) سردهستگی هم به موجب تبصره دو ماده ۱۵۹ قانون مجازات اسلامی عبارت است از تشکیل یا طراحی یا سازماندهی یا اداره گروه مجرمانه. بنابراین با این برداشت از قانون حداقل یکی از سه نفری که برای ارتکاب جرم علیه نظام صادراتی اجتماع می‌کنند باید سردهستگی داشته باشد.

گرچه به طور معمول هر گروه از جمله گروه‌های مجرمانه روابط تشکیلاتی و سلسله مراتبی با یکدیگر دارند، بالاخص در باندهای سازمان‌یافته اقتصادی این گونه است. اما از متن ماده صدرالاشاره در تعریف گروه مجرمانه الزامی به این امر که یکی از اعضا سردهسته باشد وجود ندارد و در عمل هم خلاف آن تصور شدنی است. برخی از شرکای تجاری به صورت توافقی و بر اساس تقسیم کار و کاملاً سازمان‌یافته اقدامات مجرمانه خود را به انجام می‌رسانند که لزوماً بین آن‌ها رابطه رئیس و مرئوسی وجود ندارد. گروه‌های مجرمانه خانوادگی که مشارکت بین اعضای یک خانواده وجود دارد، از این قبیل می‌باشند (Mojahedi, 2016) با تصور درست از این گونه جرائم، بهتر است فرضاً جرائم ارزی که منجر به اختلال اقتصادی با سوءاستفاده از تحریم‌ها می‌گردد را جرائم باندهی تشکیلاتی مدنظر قرار دهیم و از این جهت نیز چون به شکل سازمان‌یافته انجام می‌شود به نظر می‌رسد می‌توان از پاسخ‌دهی قانون‌گذار به جرائم ارزی سازمان‌یافته استفاده نمود.

برابر مفاد ماده ۲۹ ق.م.ق.ک، در صورتی که ارز به نحو سازمان‌یافته قاچاق شود، علاوه بر مجازات‌های موضوع ماده ۱۸ آن قانون، چنانچه ارزش ارز تا ۱۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال باشد به ۲ تا ۵ سال حبس و در صورتی که ارزش ارز بیش از مبلغ مذکور باشد به حداکثر مجازات مذکور در این بند یعنی ۵ سال حبس محکوم خواهد شد. مجازات مقرر برای کسانی که در قاچاق ارز سازمان‌یافته نقش سازماندهی، هدایت و یا سردهستگی گروه سازمان‌یافته را بر عهده دارند حداکثر مجازات فوق‌الذکر یعنی ۵ سال حبس خواهد بود. آنچه از جرم قاچاق سازمان‌یافته در ق.م.ق. تعریف شده، می‌تواند ملاک منطقی برای تلقی جرائم سازمان‌یافته قاچاق ارز گردد. مع‌الوصف قاچاق سازمان‌یافته ارز جرمی است که با برنامه‌ریزی و هدایت گروهی و تقسیم کار توسط یک گروه نسبتاً منسجم متشکل از ۳ نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم قاچاق ارز تشکیل یا پس از تشکیل هدف آن برای ارتکاب جرم قاچاق ارز منحرف شده است صورت می‌گیرد.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

و تبعی به موجب ماده ۶۳ وفق قانون مجازات اسلامی به عمل می‌آید. جواز صدور حکم به مجازات تکمیلی و انواع آن در ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ آمده است (Hashemi & Farazmand, 2013). با این وجود قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مقررات خاصی در خصوص انواع مجازات‌های تکمیلی پیش‌بینی نموده است. مطابق ماده ۶۹ قانون مذکور، مرجع رسیدگی‌کننده ذی‌صلاح حسب مورد می‌تواند با توجه به شرایط، نحوه، دفعات ارتکاب جرم و شخصیت مرتکب، علاوه بر مجازات‌های مقرر در این قانون، وی را به عنوان تکمیل مجازات، به یک یا چند مورد مرتبط از محرومیت‌های زیر محکوم نماید: تعلیق موقت یا ابطال دائم: الف: کارت بازرگانی. ب- کارت مبادلات مرزی. پ- کارت ملوانی. ت- پروانه، کسب تأسیس بهره‌برداری یا حق‌العمل کار پروانه حمل‌ونقل. ث- گواهینامه رانندگی وسایل نقلیه زمینی، دریایی و هوایی

۱. تعطیل موقت یا دائم محل کسب و پیشه و تجارت
۲. محرومیت از اشتغال به حرفه یا حرف خاص از یک تا پنج سال
۳. محرومیت از تأسیس شرکت و یا عضویت در هیأت مدیره و مدیرعاملی اشخاص حقوقی از یک تا پنج سال
۴. ممنوعیت خروج از کشور تا پنج سال

همان‌طور که ملاحظه می‌گردد، مجازات‌های تکمیلی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مطلق بوده و فاقد قیودات قانون مجازات اسلامی چون رعایت مدت حداکثر دو سال است؛ اما به نظر نگارنده با توجه به مقررات ماده ۶۳ قانون قاچاق کالا و ارز و ارجاع آن به قانون مجازات اسلامی، این مقررات نیز باید در خصوص بزه قاچاق رعایت گردد و به عبارتی ماده ۶۹ قانون صرفاً در مقام توسعه انواع مجازات‌های تکمیلی متناسب با جرم خاص بزه قاچاق کالا و ارز است و در مورد سایر شرایط باید به قانون مجازات اسلامی مراجعه شود. تفسیر به نفع متهم نیز چنین ایجاب می‌کند. قاعده اصلی در مورد مجازات‌های تکمیلی این است که علی‌الاصول اختیاری بوده و به صلاح‌دید قاضی واگذار شود ولی بر اساس پاره‌ای از قوانین و مقررات جزایی و استدلال حقوقدانان کیفری، مجازات تکمیلی اجباری نیز امکان‌پذیر است که در این مورد قاضی مکلف به قید مجازات تکمیلی در حکم خود خواهد بود (Voravi, 2015) به عنوان نمونه، وفق تبصره ۲ ماده ۶۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، چنانچه شخص حقوقی وابسته به دولت یا مأمور به خدمات عمومی باشد، مرجع رسیدگی‌کننده کارکنان و مدیران

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌هایی که در طول پژوهش صورت گرفت باید گفت قاچاق ارز با سوءاستفاده از دور زدن تحریم‌ها، در وهله اول یک انحراف است که از جانب قانون‌گذار به عنوان یک جرم مشخص شناسایی نشده و ظرفیت‌سازی‌های مناسب نیز برای آن انجام نگرفته است. با این حال، مضار قاچاق ارز بر پیکره اقتصادی هر کشوری تدابیر لازم را برای مقابله با آن و به تعبیر قانون‌گذاری «مبارزه» با آن می‌طلبد و هرچه این تدابیر بیشتر منطبق با واقع باشد، مهار آن آسان‌تر است. نهایتاً قانون‌گذار در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ و قانون اصلاح آن در ۱۳۹۴ در بند (خ) از ماده (۲)، قانون قاچاق ارز را تعریف کرده است. همچنین تعریف ارز نیز در بند (پ) ماده (۱) این قانون بیان شده است ضمانت اجرایی کیفری جرم در حکم قاچاق ارز نیز در تبصره (۲) ماده (۷) ق.م.ق.ک ۱۳۹۴ آورده شد. همچنین براساس ماده (۱۷) دستورالعمل اجرایی ضوابط ناظر بر ارز همراه مسافر، عدم رعایت ضوابط دستورالعمل مذکور، مشمول مجازات مقرر در ق.م.ق.ک مصوب ۱۳۹۲ خواهد بود. مجازات قاچاق ارز نیز با توجه به قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قانون مبارزه با اخلاف در نظام اقتصادی حسب مورد متفاوت است. علیرغم اینکه قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ و قانون اصلاح آن، قانون جامع و کاملی است، لیکن دارای ابهامات و انتقاداتی است که از آن جمله می‌توان به ماده (۷) اشاره کرد که احکامی را مقرر داشته است که این تصور به ذهن می‌آید که گویا قانون‌گذار قصد داشته است که از هر نوع معامله ارز جز در بازارهای رسمی جلوگیری کند و آن را مشمول عنوان قاچاق قرار دهد. همچنین مفهوم دولت و بانک مرکزی در تبصره (۳) خلط شده است. ابهام مهم‌تری که بر اساس ماده (۷) ایجاد می‌شود این است که آیا خریدوفروش ارز صرفاً در صرافی‌ها و بانک‌ها می‌تواند انجام شود یا اینکه معامله موردی ارز در خارج از صرافی‌ها و بانک‌ها نیز مجاز است؟ ظاهراً تبصره (۲) خلاف این امر را مقرر و فروش ارز را در صورتی که خارج از واحدهای تعیین‌شده توسط دولت و بوسیله اشخاص و واحدهای صنفی صورت گیرد ممنوع می‌داند و نتیجه این ممنوعیت نیز بر اساس سایر مواد ق.م.ق.ک از جمله ماده (۲)، محکومیت مرتکب به جرم قاچاق ارز است. چنین مقرره بسیار سخت‌گیرانه در عمل می‌تواند دشواری‌های بسیاری را ایجاد کند. نکته مهم این است که اگرچه قانون‌گذار جرم قاچاق ارز را بسیار موسع تعریف کرده است، اما در تعیین مجازات آن رویکردی کاملاً

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- انجام معاملات عمده خارج از زمان مجاز
- عدم اعلام همزمان نرخ خرید و فروش ارز در محل استقرار صرافی و یا تارنمای صرافی
- عدم ثبت سیستمی معاملات

References

- Bagheri, Sh., & Mousavi-Nik, H. (2012). Barrasi avamel ta'yin konande-ye nerkh arz ta'adoli va rishe-yabi tahavolat bazar arz dar eqtesad Iran. Markaz-e Pajohesh-haye Majles-e Shoray-e Eslami, pp. 8–9.
- Bahremand, H. (2017). Asibshenasi ghavanine marbout be jaraeme eghtesadi dar nezame hoghoughi Iran. Tehran: Markaz Matboo'at va Nashre Ghome Ghazaiyeh
- Bahremand, H. (2017). Asib-shenasi Qavanin Marbut be Jaraem Eqtesadi dar Nezam-e Hoghoughi Iran. Tehran: Markaz-e Matbooat va Nashr Qove Qazaiye.
- Ebrahimi, Sh., & Danesh, M. (2019). Tahlil-e shakli va mahvi-ye qanun-e mobareze ba ghachagh-e kala va arz. Motale'at-e Hoquq-e Keyfari va Jormshenasi, 13, 281–309.
- Goldouzian, I. (2014). Mahshaye Qanoon Mojazat Eslami. Tehran: Majd.
- Habibi, R. (2019). Lozum-e baznegari siyasat-e arzi baray-e tahaghogh-e eqtesad-e moghavemati ba tavajjoh be taraz-e tejari va tolid-e melli-ye Iran (1380–1395). Doreh 6, pp. 750–769.
- Hashemi, A., & Farazmand, A. (2013). Qanoon Mojazat Eslami. Tehran: Mizan
- Hemati, A. (2006). Qavaneen Ejraei Mahkomiyat Mali. Tehran: Majmu'e Nazariyat Hoquqi.
- Karimi, G., & Salahi, J. (2016). Barrasi pishgiri keyfari va qeyrekeyfari dar zamineh ghachagh arz va kala. Majalleh Motale'at Hoquq, 75–82.
- Karimi, G., & Salahi, J. (2016). Pishgiri az Jaraem-e Ghachagh Kala va Arz bar Mabna-ye Qavaneen Mozoo'e. Faslname-ye Motale'at-e Hoghoughi, 2, 39–43
- Matin, A. (2016). Majmueh Roye Qazaei. Tehran: Roham.
- Mojahedi, M. (2016). Guneshshenasi jara'em arzi be masabeh jorm aleih amniyat eghtesadi keshvar. Afagh-e-Amniyat, 9(33), 5–32.
- Naghdi, E., & Goli, R. (2015). Mashha-ye Qanun-e Mobareze ba Ghachagh Kala va Arz. Tehran: Nashr-e Masir-e Daneshgah.
- Nazarieh Mashvarati, Edare Kol Hoquqi Qove Qazaieh. (2014). Shomareh 7/93/1180, 20 Mordad 1393.
- Nazarieh Mashvarati, Edare Kol Hoquqi Qove Qazaieh. (2016a). Shomareh 7/95/1722, 24 Mehr 1395.
- Nazarieh Mashvarati, Edare Kol Hoquqi Qove Qazaieh. (2016b). Shomareh 7/95/1722, 24 Mehr 1395.
- Rooznama Rasmi. (2011). Mozakerat-e majles, jalase 394, 2011/01/17.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی